HEBREWS

Warefa'aia

Feni ne'ia fi dinaa a'a fei gupuu ei narafawe'ia, ei ana ba ro'aa rawa'uaiaa fei narafawe'iaa ro'ou a'a Christ uaa namina rata fei hareaa hefi'a a'a ro'ou. Mei ne'ia na fa'unuwenuweaa fei narafawe'iaa ro'ou ei i fama'aia ba Jesus Christ, hia pa'aa fei fa'ua manumanu opa'aia a'a mei Haidaa. Wagii fei na fama'aia, odumanu fa'uaia.

Jesus, mei i oalao, hia na'uu mei Haidaa. Ina neneraa ei wareaa mei Ama wagii fei apitaiana ei fi'ia. Si'ei ba hia na'uu mei Haidaa, hia na pafeai a'a ei mamama'aa fei rawarawa fi'ugaia, fei hesuwi Bu'u Apuna, ei alo'alo ma Moses.

Mei Haidaa na ware ba Jesus bauaniaa humuu mei Haidaa. Na pafeai a'a ei bauaniaa humuu mei Haidaa.

Ma i a'a Jesus, hemea narafawe'ia i tela a'a fei hafelo'a, mama'aua ma ma'ea. Jesus mei pa'aa bauaniaa humuu mei Haidaa, mei na fanaa fei pa'aa tela'ana, fei na haduoi'uaiaa ei mau fo'afama'eaa manulelele wagii fei losuu ei Hebrew.

Mei Na'u na Pafeainaa ei Alo'alo

1 A'a ei mamama'a mina, mei Haidaa na warenaa a'a ei amaa o'ou watauda au ma wagii hefi'a tala;

2 ma'uaa laloo eni a'apoo arewaa eni, ina warenaa a'a o'ou a'a mei Na'una, mei ba ipowe tonaa

minaa ei manumanu, mei i a'ana na bigi'aa minaa
ei manumanu haroo pafea.
3 Mei Na'u, hia ale'ei fei haweraa mei Haidaa
ma hia pa'aa maumau fei maumauna ma ba i
fani haduma a'a minaa ei manumanu wagii fei
wareana, fei na faufau. Nenee fei fafafa'araiana
ei hafelo'aa ei rama'a, inawe guta pepei ma'au mei
Hapara pafea.
4 Si'ei, hia napa'aa pafeai laraa ei alo'alo ana
ale'ei fei hara i tonia, na muainaa ei haraa ro'ou.
5 Hamatee, a'a hini alo'alo mei Haidaa na ware
ale'ei ba,
“Yoi, Na'uu;
wagieni, una oanaa Amamu”?*
O, ba,
“Yau, awe oanaa Amana,
ma hia, iwe oanaa Na'uu”?†
6 Ma hepalodiai, mei Haidaa, ei i fatoroaa mei
uma'ua na'una yeni malagufu ina ware ba,
“Minaa ei alo'aloo mei Haidaa, ronei uduginia.”‡
7 Mei Haidaa na u'ugaa ei alo'alo ale'ei ba,
“Na bigi'aa ei alo'alona ale'ei lalarena,
ma ei nafina ale'ei fei weguweguaa hafi.”
8 Ma'uaa ina u'ugaa mei Na'una ale'ei ba,
“Mena Haidaa, fena gutanamu, gutanaa hapara,
imina udelao ranimai, ranimai,
ma o haparai fininaa wanewanea.
9 Yoi, ona haguaa fei wanewanea ma fabidinaa
unumu ei hafelo'a;
si'ei, yau, meni Haidaniamu, una fapafeainio
a'a ei tafimu,

---

* **1:5: 1:5** O, *una fuainio* † **1:5: 1:5** 2 Samuel 7:14 ‡ **1:6: 1:6** labaginaa Dead Sea Scrolls ma Septuagint

ei a ipiaa fei pao ni'eni'ea a'amu.”
10 Ana ina ware ba,
“A'a fei rawarawa, mena Fasu, ona augaa fei fasu'ufufugoi feni malagufu,
ma ei manumanu haroo pafea, bigi'aa panimu.
11 Ro'apowe apa'ai, ma'uaa yoi, o oalao;
minaa ei manumanu ei, ro'aa madige ale'ei lawalawa.
12 O'aa du'umaa ro'ou ale'ei hawaa ugu;
ana ale'ei lawalawa ro'aa filogii.
Ma'uaa yoi, ana minaa ale'ei,
ma ei igisimasimu, lomi i pedutoo.”
13 Mei Haidaa, lomi na ware a'a hemea alo'alo ale'ei ba,
“Guta i pepei ma'auu
nopa'aloo fei ba unawe aunaa ei bidibidii unumu
lalabeni pinemu”?
14 Haa, a'a ba minaa ei alo'alo ale'ei spiritii oma'ama'aa ma ina aloaa ro'ou ba ronei hadumaa ei ba ro'aa tonaa fei tela'ana?

2

Ei Ware'aweia ba Onei Guai Fa'arai

1 Oneipa'a fafalanaa huoo o'ou a'a tamanu ona guainia ba lomi o lafepa'ai.
2 Uaa tamanu rona wareia ei alo'alo, onei'aa barafeia ma minaa ei barafea ma ei lomi rona guaipa'i warea, i pa'i aree ro'ou.
3 Ma nabaa ale'ei, batanai o'aa tela nabaa lomi ona fafalanaa huoo o'ou fei baua tela'ana? Fei tela'ana fei, nado'o u'ugia mei Fasu ma ei rona guainia a'ana, rona ware ba pa'aa fa'ua fei.

4 Mei Haidaa ana na fa'arewaia a'a ei hilala,
ei fananawalaa puda ma ei mau foigia ma ana
ina fa'arewaia a'a ei fanaa fei Spiriti Apuna, ei i
alaginia ale'ei nunumiana.

Jesus Ale'ei ei Lofuna

5 A'a ba ina augaa ei alo'alo ba ronei oma'aa fei
ano ba i nomai hinene, fei ona fiwarewareinia.
6 Ma'uaa ina pa'i hepalo ne'ia, ba hemea na ware
ale'ei:
"Mena Haidaa, hia tamanu hemea rama'a,
o hemea na'una
ba omina fafalanaa huomu
ma naranaraa watauda ma
oma'afarawaninia?
7 Ona fafafauia ma'ida* a'a ei alo'alo;
ona taonaa hia fei hawera ma ma'aua
8 ma ona augaa minaa ei manumanu haroo
pinena."
Ei i augaa minaa ei manumanu haroo pinena,
lomi na di'augaa hepalo dufu Ma e'eni otawe
fanunupa'ia ba minaa ei manumanu na udenaa
panina.
9 Ma'uaa ona fanunuaa Jesus, mei inado'o
fafafauia ma'ida laraa ei alo'alo ma e'eni na
taonaa fei hawera ma honua uaa ina tonaa fi'ina
a'a fei ma'ea ba a'a fei rawani'aa mei Haidaa, iwe
nanamuinaa fei ma'ea uaa minaa ei rama'a.
10 Ina fanoraloo watauda na'u a'a fei haw-
era ma napa'aa rawani ba mei Haidaa, mei na
bigi'aa minaa ei manumanu ba manumanuna, ba
i fafafa'arainaa mei fafasui fei tela'anaa ro'odu a'a
fei fi'ia.

---

* **2:7: 2:7** O, *ma'ida ua au*; v. 9 anaa

11 Minaa ro'ou laloo hepalo ua wawapuge—mei
na fafafa'arainaa ei rama'a ma ei rona tonaa fei
fafa'araia. Jesus, lomi na mamafa ba i ware ba
ro'ou, lofuna.
12 Si'ei, i ware ba,
“A wareaa fei haramu a'a ei lofuu;
i a'a fei gupuu ei losuia, a laugitenio.”
13 Ma hepalodiai,
“A augaa fei naranarau i a'ana.”
Ma ana ina ware ba,
“Yau, yeni fipui a'a ei na'u, ei na fanau mei
Haidaa.”
14 Si'ei ba ei na'u, rona pa'i pigio ma raraa, hia
ana ale'ei ro'ou ma a'a fei ma'eana i fo'afama'eaa
mei na panarofaa fei faufau fei ma'ea, mei hani'u
15 ma alaraa ei rona humuwaimai nopa'aloo fei
ba rona ala a'a fei ma'auaa ro'ou fei ma'ea.
16 Uaa a'a ba i hadumaa ei alo'alo, ma'uaa ei pai
Abraham.
17 Sifei fei pa'afina ba hia ana ale'ei ei lofuna a'a
minaa ei maumau ro'ou, ba inei pa'i faloloa'iana
ma nei bigifarawani ua ei i tonaa fei bigi'a ba
hia mei pa'aa bauaniaa humuu mei Haidaa a'a
fei bigi'aa mei Haidaa ma wagii fei namona i
pono'aa† ei hafelo'aa ei rama'a.
18 Si'ei ba anaia, na nanamuinia ei i oa a'a fei
manimania, ina hawia ba i hadumaa ei ro'aa oa
a'a fei manimania.

3

Jesus na Pafeai Laraa Moses

---

† **2:17: 2:17** O, *bigi'aa mei Haidaa ma ba i fapipi'ainaa fei sibaa mei Haidaa ma tosiminaa*

1 Si'ei, hamu'ou ena fafa'arai lofu, hamu'ou ena
na oa a'a fei haroharofa pafea, hamonei augaa
ei naranaraa hamu'ou a'a Jesus, mei apostle, mei
pa'aa bauaniaa humuu mei Haidaa, mei ona ware
ba ona narafawe'i a'ana.
2 Hia na wewea a'a mei i rafeinia ana ale'ei
Moses na wewea a'a minaa ei manumanu laloo fei
humuu mei Haidaa.
3 Ona fanunu'apa'idigia ba Jesus, na honuadiai
laraa Moses, ana ale'ei mei fadufadua na rarabadiai laraa fei faduana humu.
4 Uaa minaa ei humu na pa'i rama'a faduaa
ro'ou, ma'uaa mei Haidaa, hia mei na famamaraa
minaa ei manumanu.
5 Moses hemea wewea nafi a'a minaa ei manumanu laloo fei humuu mei Haidaa ma nadii
wareaa tamanu ba i nomai hinene.
6 Ma'uaa Christ hemea wewea na'u ba i oma'aa
fei humuu mei Haidaa. Ma o'ou fei humuna nabaa
o'aa utaufawe'iaa fei laugu'a ma fei o'onaia unu,
fei ona ware ba ona pa'i.

Warefa'aia ba Onei Narafawe'i

7 Si'ei, ana ale'ei fei wareaa fei Spiriti Apuna ba:
"Wagieni nabaa hamo'aa guainaa fei laona,
8 abaa fawaiwaiana ei tabaa hamu'ou
ale'ei fei au fadugeaa hamu'ou
a'a fei manimania fawelei lomi haihai o guana,
9 yei ei amaa hamu'ou rona manimaniau ma fahauaa unuu
ma laloo gunaroa pa'ania igisimasi,
hamona fanunuaa tamanu una bigi'ia.
10 Sifei, fei i fasibaiau a'a fei tawe i didii,
ma una ware ba, 'Ranimai ei naranaraa ro'ou na aunu faraua

ma lomi rona apa'aa ei maumauu.’
11 Si'ei, una fa'unai a'a fei sibau ba,
‘Lomi ro'awe tonaa fei gutafawenaiau.’ ”

12 Hamu'ou ena lofuu, hamonei oma'aa
hamu'ou ba nemea nei'aa pa'i fei hafelo'a
hamamagua naranara, fei na ofadugaa mei
Haidaa, mei fi oalao.
13 Ma'uaa hamonei fawe'iaa naranaraa
hememea hamu'ou a'a hepapalo arewaa, sifei
ona ware ba Wagieni, si'ei abaa fawaiwaianaa
tabana nemea hamu'ou a'a fei mau sifisifi ei
hafelo'a.
14 O'aa oafipui a'a Christ nabaa ona utau-
fawe'inaa fei laugu'aa o'ou nopa'aloo fei a'apoo
arewaa, fei onado'o pa'i fama'a.
15 Ana ale'ei fei warea ba,
“Wagieni nabaa hamona guainaa fei laona,
abaa fawaiwaiana ei tabaa hamu'ou
ale'ei fei au fadugeaa hamu'ou.”
16 Hini ei rona guai ma rona faduge? A'a ba ei i
talaidugamiaa ro'ou Egypt Moses?
17 Ma a'a hini ei ina siba a'a ro'ou laloo gunaroa
pa'ania igisimasi? A'a ba ei rama'a rona bigi'aa
ei hafelo'a ma ei hudi unuu ro'ou na pasi fawelei
lomi haihai o guana?
18 Ma a'a hini ei mei Haidaa na warefa'uai a'a
ro'ou ba lomi ro'awe tonaa fei gutafawenaiana?
Ina wareaa e'ei a'a ei barafea.*
19 Si'ei, ona fanunu'apa'ia ba lomi rona tonia,
uaa na waiwai tabaa ro'ou.

---

* **3:18: 3:18** O, *a'a ei abaa narafawe'ia*

4

Hepalo Sabbath Fawenaia a'a ei Rama'aa Gufuu mei Haidaa

1 Si'ei, ba fei fa'unaiaa fei gutafawenaiana ana
fi ude, onei oma'aiaa o'ou ba nemea o'ou nei'aa
tauhafo wagina.
2 Uaa o'ou anaa, hefi'a na u'ufanaa o'ou fei
rawani'a warea hefi'a, ana ale'ei ro'ou; ma'uaa fei
u'uga rona guainia, lomi hanuna a'a ro'ou, uaa ei
ro'aa guainia, lomi rona narafawe'i wagina.*
3 Ma o'ou e'eni na narafawe'i, ona tonaa fei
gutafawenaia, ana ale'ei i ware mei Haidaa ba,
"Si'ei, una fa'unai a'a fei sibau ba,
'Lomi ro'awe tonaa fei gutafawenaiau.' "
Ma'uaa fei bigi'ana na pedu a'a fei mamaraiamii
feni ano.
4 Uaa inadii wareaa fei fa'olorompaloaa
arewaa a'a eni paolaa warea eni: "Ma laloo
fei fa'olorompaloaa arewaa, mei Haidaa na
gutafawenai a'a minaa ei bigi'ana."
5 Ma laloo fei ne'ia fei, ina warediai ba, "Lomi
ro'awe tonaa fei gutafawenaiau."
6 Ana fi ude ba hefi'a ro'awe tonaa fei gutafawe-
naia ma ei ronado'o guainaa fei rawani'a warea,
lomi rona tonia, uaa fei barafeaa ro'ou.
7 Si'ei, mei Haidaa na bigidinaa hepalo arewaa
ma roroinia ba Wagieni, ei i umuinaa umuna
David mina ale'ei:
"Wagieni nabaa hamona guainaa fei laona,
abaa fawaiwaiana ei tabaa hamu'ou."

---

* **4:2: 4:2** Watauda ne'ia ba *ro'ou, uaa lomi rona narafawe'ifipui a'a ei rona guainenegia*

8 Uaa nabaa Joshua na fani gutafawenaiaa ro'ou,
mei Haidaa lomi ba iwe warewaredinaa hepalo-
diai arewaa.
9 Si'ei, ifi ude hepalo Sabbath gutafawenaia a'a ei
rama'aa gufuu mei Haidaa;
10 uaa hini i tonaa fei gutafawenaiaa mei Haidaa,
ana i gutafawenai a'a fei bigi'ana, ana ale'ei mei
Haidaa na gutafawenai a'a fei bigi'ana.
11 Si'ei, oneiminapa'aa tonaa fei gutafawenaia ba
lomi nemea i neneraa fei mau barafeaa ro'odu ma
pasi.
12 Uaa fei wareaa mei Haidaa na pa'i harenu-
ana ma ana fi bigi. Ma na wararodiai laraa fei
wadu, fei na guapaloi umuna ma na motafalaraa
laloo spiritii rama'a ma laloo iaa ro'ou mawe ei
figugu'ui ma gui; ma ina unia ba batanai ei nara-
nara ma maumau laloo iaa rama'a.
13 Lomi hepalo manumanu a'a minaa ei fama-
maraiaa mei Haidaa ba na ude opa'ai pudana.
Minaa ei manumanu na ude'are'are ma arere ua i
pudaa mei ba i dududuaa o'ou.

Jesus, mei Pa'aa Bauaniaa fei Humuu mei Haidaa

14 Si'ei ba ona pa'i hemea pa'aa bauaniaa fei
humuu mei Haidaniaa o'ou, mei na talainaa haroo
pafea,† Jesus, mei Na'uu mei Haidaa, onei utau-
fawe'i fininaa fei narafawe'ia, fei ona wareia ba
ona pa'i.
15 Uaa ona pa'i hemea pa'aa bauaniaa hu-
muu mei Haidaa ba i faloloa'ihugiaa o'ou a'a ei
asisiaa naranaraa o'ou, hemea na todigaa minaa

† **4:14: 4:14** O, *mei na dinaa pafea*

ei manimania ana ale'ei o'ou—ma'uaa lomi hepalo
hafelo'ana.
16 Si'ei, onei aunu fininaa laugu'aa o'ou a'a fei
gutanaa hapara, fei i ude wagina fei rawani'a ba
o tonaa fei faloloa'iana ma fei rawani'ana ba i
hadumaa o'ou a'a fei au ona gutafafelo.

5

1 Minaa ei pa'aa bauaniaa humuu mei Haidaa,
rafeiaa ro'ou dupuaa rama'a ma ro'ou ale'ei
umuiaa ei rama'a a'a ei manumanuu mei Haidaa
ba ronei fani fanaa ro'ou ma fo'afama'eaa ei man-
ulelele, o manufidufidu ba pono'aa ei hafelo'aa
ro'ou.
2 Ina hawia ba i hadufagiginaa ei polataba ma
ei rona pasipa'ai, uaa hia ana na fa'asisiaa fei
naranarana.
3 Sifei fei pa'afina ba inei fani fana a'a ei
hafelo'ana ma ei hafelo'aa ei rama'a.
4 Lomi nemea ana unaia ba i tonaa fei bigi'a
fei; mei Haidaa nei rafeinia ana ale'ei i rafeinaa
Aaron.
5 Ma Christ, ana lomi na tonaa fei hawera anaia
ba hia pa'aa bauaniaa humuu mei Haidaa, ma'uaa
mei Haidaa na warenaa a'ana,
"Yoi, Na'uu;
wagieni, una oanaa Amamu."*
6 Ma ana ina ware ba,
"Yoi pa'aa bauaniaa humuu mei Haidaa ranimai
ranimai,
ana ale'ei fei mau pa'aa bauaniaa humuu mei
Haidaa
ale'ei fei mau na pa'i Melchizedek."

---

* **5:5: 5:5** O, *wagieni, una fuainio*

7 Ei i tatalai yeni malagufu Jesus, ina lafulafunaa
pafea ma i'igai fininaa baua ai'aiga ma ranu pu-
dana a'a mei i fatelapa'ia a'a fei ma'ea ma si'ei ba
ina fafefe fininaa ma'aua, mei Haidaa na guainia.
8 Fa'ua ba hia na'u, ma'uaa a'a fei fi'iana, ina
tonaa fei mau guaiawarea wagina
9 ma ei i fapedudigaa minaa ei bigi'ana, ina oa
ale'ei fasuu fei tela'ana, fei i fanaa fei harenua
lomi i pedutoo a'a ei rona guainaa wareana,
10 ma mei Haidaa na rafeinia ba hia pa'aa
bauaniaa fei humuna ana ale'ei fei mau na pa'i
Melchizedek.

Warefa'aia ba Onei'aa Pasi

11 Hai'ouna pa'i watauda warea wagina, ma'uaa
na hafafala'ai uaa na waiwai tabaa hamu'ou.
12 Ma hepalodiai—e'eni hamona hawidigia ba
hamo'aa feroi, ma'uaa agia, hamonei pa'i hemea-
diai ba i feroidinaa hamu'ou a'a ei madutaa
wareaa mei Haidaa ei na fa'uai. Hamo'ei hunu
pao susu abaa we'ia du'ua!
13 Hini i hunu pao susu ale'ei ei baduu, lomi ina
aida fei feroia a'a tamanu ina wanewane.
14 Ma'uaa fei we'ia du'ua, manumanuu ei rona
a'u, ei rona feroinaa ana ro'ou a'a tamanu na
rawani ma tamanu na hafelo.

6

1 Si'ei, oneidii rawaiaa ei madutaa feroia a'a ei
manumanuu Christ ma tonaa ei manumanuu ei
rona a'u. Onei'aa bigidinaa fei fasu'ufufugoi fei
filogiaa naranara a'a ei mau bigi'a,* ei i susuninaa
o'ou ma'ea, fei narafawe'ia a'a mei Haidaa,

---

* **6:1: 6:1** O, *a'a ei maumau lomi hanununa*

2 fei feroiaa pudugufaia, fei augaa pani pafoo
hemea, fei asi'anaa ei ma'ea ma fei dududua lomi
i pedutoo.
3 Ma nabaa i rawani a'a mei Haidaa, te owe
di'ininaa e'ei madutaa manumanu e'ei.
4 A'a ei ronado'o todigaa fei apa'a ma fei fana
pafea ma oa fininaa fei Spiriti Apuna
5 ma fanunu'apa'idigaa fei rawani'a wareaa mei
Haidaa ma ei faufau wagii fei au ipowe nomai,
6 a'a ro'ou, nabaa rona pasi, na pa'aa waiwai
ba ro'aa filoginaa naranaraa ro'ou, uaa na fa-
nunu ale'ei ba ro'aa† fatawadinaa mei Na'uu mei
Haidaa ma famamafaia pudaa ei rama'a.
7 Mei Haidaa na haweginaa fei pe'ihape, fei na
aida ropa pafona maunu ma na fani du'ua a'a ei
ro pe'ihapeia.
8 Ma'uaa fei pe'ihape na habe ei wowo'ii na
hogia ma ei guana, lomi na rawani ma ale'ei ba na
oadiginaa fei gu'ua. Nefarani iwe gu'a.
9 Ena pa'aa tafii hai'ou, hai'ouna ware ale'ei,
na? Ma'uaa napa'aa o'onai unuu hai'ou ba
hamowe tonaa ei rawani'a, ale'ei ei manumanu i
nofipuimai a'a fei tela'ana.
10 Fei dududuaa mei Haidaa na wanewane ua;
lomi ba i madi'inaa fei bigi'aa hamu'ou ma fei
hagua, fei hamona fama'aia ei hamo'aa hadumaa
ei apunaiana ma ana hamo'ei hadumaa ro'ou
e'eni.
11 Hai'ouna nunuminaa hememea hamu'ou ba
nei fama'aiaa fei weweaa mau bigi'a nopa'aloo fei
a'apoo, ba neimina we'i fei o'onaia unuu hamu'ou.

---

† **6:6: 6:6** O, *ale'ei ba roi*

12 Lomi hai'ouna nunuminia ba hamonei
tamafoi, ma'uaa hamonei neneraa fei maumau
ei rona tonaa tamanu mei Haidaa na fa'unainia,
uaa na we'i naranaraa ro'ou ma rona ofasi'ia.

I Pa'aa Nomai fei Warefa'unaiaa mei Haidaa

13 Mei Haidaa, ei i fa'unai a'a Abraham, si'ei
ba lomi hemeadiai na muainaa mei Haidaa, ina
fa'unainaa anaia
14 ma na ware, “Apa'aa haweginio ma fani
watauda paimu.”
15 Ma si'ei ba Abraham na gutafawiwi'ai, inawe
tonaa tamanu mei Haidaa na fa'unainia a'ana.
16 Ei rama'a, ro'aa fa'unainaa fei hara na raraba
a'a ro'ou ma ei fa'unaia ei, i fa'arewaia ba fa'ua ma
na fapedugaa ei fihareia.
17 Si'ei ba mei Haidaa i fa'arewaiaa fei nunumi-
ana, fei lomi ba i filoginia, a'a ei ba ro'aa tonaa fei
fa'unaia, ina fa'unai a'a fei harana.
18 Mei Haidaa na bigi'aa guapaloei manumanu
gupaloei ma si'ei ba lomi na hawia ba mei Haidaa
i warefasifi, ina bigi'ia a'a o'ou ena o'aa panarofaa
fei o'onaia unu ba i fawe'iaa fei o'onaia unuu o'ou.
19 Fei o'onaia unuu o'ou, ale'ei hepalo rarabaa
hipo ba fei naranaraa o'ou nei'aa lafe. Ma fei
o'onaia unu na ude laloo fei pusu'o humu i laloo
fei humuu mei Haidaa, petoo fei rapirapi,
20 fei na wadu'ia Jesus mei nado'o nolao ma'aa
o'ou ba i fawanewaneaa o'ou. Inawe no'oanaloo
hemea pa'aa bauaniaa humuu mei Haidaa ale'ei
fei mau Melchizedek.

7

Melchizedek, mei Pa'aa Bauaniaa fei Humuu mei Haidaa

1 Meni Melchizedek, hia mei haparaa Salem ma
ana pa'aa bauaniaa humuu mei Haidaa, mei na
Pafeai. Ei fi hadiwe'imai Abraham a'a fei fifo'aia,
fei hia na muainaa ei hapara, Melchizedek na
bapa'ia ma haweginia
2 ma Abraham na fania hepalo a'a hefua wagii
minaa ei manumanuna. Hepalo hanuu fei haraa
Melchizedek, “mei hapara na wanewane”; ma
hepalodiai, “mei haparaa Salem”, hanuna ba “mei
haparaa fei gutafarawania.”
3 Lomi na ude fei wa'afa'aia ba hini laguei
amana ma inana, o hia nomai a'a tamanu wawa-
puge, haiga i wanini o i ma'e. Ma Melchizedek,
hia ana ale'ei mei Na'uu mei Haidaa ba na oalao
hemea pa'aa bauaniaa humuu mei Haidaa.

4 Narama'aia ba hia baua rama'a uaa mei amaa
o'ou Abraham, ana na fania hepalo a'a hefua
manumanu ina tonia a'a fei fifo'aia!
5 Fei law na ware ba ei pai Levi, ei ro'ou baua-
niaa humuu mei Haidaa, ronei tonaa hepalo a'a
hefua panii ei rama'a—ei lofuu ro'ou. Fa'ua, ei
lofuu ro'ou, pai Abraham, ma'uaa ronei to a'a
ro'ou.
6 Ma mei rama'a mei, abaa pai Levi, ma'uaa
ina to hepalo a'a hefua i panii Abraham ma na
haweginaa mei i tonaa ei fa'unaia.
7 Ma pa'aa fa'ua ba mei na pa'i baua harana i
haweginaa hemeadiai.
8 A'a hepalo warea ba, fei hepalo a'a hefua,
ro'aa tonia ei foraimanunu; ma'uaa a'a hepalodiai
warea, i tonia mei fi gutalao.
9 Fei hanuna ale'ei ba Levi, mei ba i tonaa fei
hepalo a'a hefua, na fanaa fei a'a Abraham,

10 uaa ei i bapa'aa Abraham Melchizedek, Levi
ana i laloo iaa upuna.

Jesus Ale'ei Melchizedek

11 Fei law rona tonia ei rama'a, fafasuina no-
ranamai a'a ei pai Levi, ei bauaniaa humuu mei
Haidaa. Ma fei maumau ba lomi hepalo tata,
nabaa na hawia ba ro'aa tonaa fei maumau fei,
hamatee ei pai Levi, ro'ou bauaniaa humuu mei
Haidaa, tani ei ba hemeadiai bauaniaa humuu
mei Haidaa i nomai—hemea, maumauna ale'ei fei
mau Melchizedek ma abaa ale'ei fei mau Aaron?
12 Uaa nabaa i pa'i filogia a'a fei mau bauaniaa
humuu mei Haidaa ana nei pa'i filogia a'a fei law.
13 Mei rona warewareia ei manumanu ei, hia
maroaa hepalo u'ugai pai ma a'a fei pai fei, lomi
hemea ro'ou na bigi ale'ei bauaniaa humuu mei
Haidaa a'a fei tawahafi na apunai.
14 Uaa ina arewadii ba mei Fasuu o'ou, hia pai
Judah ma a'a fei pai fei, Moses, lomi na ware ba
ro'ou bauaniaa humuu mei Haidaa.
15 Ma tamanu ona fiwarewareidigia na arewa-
diai a'a fei noramiaa hemeadiai bauaniaa humuu
mei Haidaa ale'ei Melchizedek,
16 hemea ba fafasui fei bigi'ana, fei ba hia baua-
niaa humuu mei Haidaa, abaa manumanuu ei
upuna, ma'uaa manumanu wagii fei faufau fei
harenua lomi i pedutoo.
17 Uaa ina udedii fei warea ba:
“Yoi bauaniaa humuu mei Haidaa ranimai rani-
mai,
ale'ei fei mau Melchizedek.”
18 Fei mau bigi'a fei fama'a, rona madi'inia uaa
lomi faufauna ma ana lomi bigipa'ana

19 (uaa fei law, lomi i fanaa fei maumau ba lomi
hepalo tata) ma hepalodiai o'onaia unu, hepalo
na mua laraa fei fama'a, nawe nomai ma na fora-
farafi'inaa o'ou a'a mei Haidaa.
20 Ma ina nofininamii fei fa'unaia! Hefi'a, ro'ou
bauaniaa humuu mei Haidaa ma lomi fa'unaia,
21 ma'uaa hia bauaniaa humuu mei Haidaa a'a
fei fa'unaia ei i ware a'ana mei Haidaa ba:
"Mei Fasu na fa'unai
ma lomi ba i filoginaa naranarana:
'Yoi bauaniaa humuu mei Haidaa ranimai rani-
mai.' "
22 Si'ei ba a'a fei fa'unaia fei, Jesus, mei i fawe'iaa
fei fi'ugaia, fei na mua laraa fei fama'a.
23 Ma ei bauaniaa humuu mei Haidaa ei, ro'ou
watauda, uaa fei ma'ea na'aida fapedugaa bigi'aa
ro'ou;
24 ma'uaa si'ei ba Jesus na oalao, fei bigi'ana ba
hia bauaniaa humuu mei Haidaa, lomi i pedutoo.
25 Si'ei, na hawia ba i fatelapa'aa ei ro'aa dinaa
a'a mei Haidaa* uaa hia, hamatee fi oalao ba i
umuinaa ro'ou.
26 Hia, pa'aa bauaniaa humuu mei Haidaa ale'ei
na hawia a'a o'ou—uaa na apunai, lomi tatana, na
fafa'arai, na ude u'ugai a'a ei rama'a hafelo ma na
pafeai a'a ei manumanuu haroo pafea.
27 Abaa ale'ei ei pa'aa bauaniaa humuu
mei Haidaa fama'a ba minaa ei arewaa ro'aa
fo'afama'eaa ei manulelele o manufidufidu
ba ponoponoo ei hafelo'aa ana ro'ou mawe ei
hafelo'aa ei rama'a. Hia, na pono'aa ei hafelo'aa
minaa ei rama'a hepoa ua ma na hawia, ei i
rawa'a'afainaa anaia.

---

* **7:25: 7:25** O, *ba ro telalao ranimai ranimai*

28 Uaa fei law na rafeinaa ei rama'a lomi rona
faufau ba pa'aa bauaniaa humuu mei Haidaa;
ma'uaa fei fa'unaia, fei na nomai nenee fei law, na
rafeinaa mei Na'u, mei i oalao ma lomi tatana.

8

Mei Pa'aa Bauaniaa fei Humuu mei Haidaniaa fei Manufau Fi'ugaia

1 Fei pa'aa pa'afii fei warewarea, fei oi wareia,
sifeni: Ona pa'i hemea pa'aa bauaniaa humuu
mei Haidaa ale'ei, mei na guta fipepei ma'au fei
gutanaa mei Hapara pafea
2 ma fi bigi laloo fei pa'aa humuu mei Haidaa, fei
faduaa mei Fasu ma abaa fei faduaa rama'a.
3 Minaa ei pa'aa bauaniaa humuu mei Haidaa,
bigi'aa ro'ou ba ro'aa fani fana ma fo'afama'eaa ei
ponoponoo hafelo'a ma mei rama'a mei, ana nei
pa'i manumanu ba i fani.
4 Nabaa hia yeni malagufu, lomi ba i oa ale'ei
bauaniaa humuu mei Haidaa, uaa na pa'idii
rama'a ba ro'aa fanaa ei fana ale'ei i wareia fei
law.
5 Rona bigi laloo fei humuu mei Haidaa poro-
poro, fei haduo ma hanunuu fei humuu mei
Haidaa pafea. Si'ei, i warefa'aiaa Moses mei
Haidaa ale'ei ba: “Nenegima'aiaa tamanu una
fama'aio i pafoo fei maugen.”
6 Ma'uaa fei bigi'a na tonia Jesus, na muainaa
fei bigi'aa ro'ou, ana ale'ei fei fi'ugaia, fei hia
fi umuinia na muainaa fei fi'ugaia fama'a. Ma
ei fa'unaia wagii fei fafasuii fei bigi'ana na mua
laraa fama'a.

7 Uaa nabaa lomi na pa'i tataa fei rawarawa
fi'ugaia, lomi ro'aa labaginaa hepalodiai fi'ugaia.
8 Ma'uaa mei Haidaa na fanunupa'aa ei tataa ei
rama'a ma na ware:*
“Ifi nomai fei au ba yau,
a bigi'aa hepalo manufau fi'ugaia
a'a ei Israel
mawe ei Judah.”
9 Ale'ei fei wareaa mei Fasu,
“Abaa ale'ei fei fi'ugaia
una bigi'ia a'a ei upuu ro'ou
ei a taudugaa ro'ou,
di'ininaa Egypt,
uaa lomi rona oafagugu a'a fei fi'ugaiau,
ma una ofadugaa ro'ou.”
10 Na ware mei Fasu ba,
“Sifeni, feni fi'ugaia yau ba a bigi'ia a'a ei Israel
nenee fei au fei.
A augaa ei law una pa'i i naranaraa ro'ou
ma ne'inia i laloo iaa ro'ou.
Awe oanaa Haidaniaa ro'ou,
ma rowe oanaa rama'aa gufuu.
11 Lomidiai ba nemea i feroinaa
mei gufuna o lofuna
ma ware ba, ‘Onei apa'aa mei Fasu,’
uaa minaa ro'ou, ropowe apa'au,
ei rama'a ua mawe ei baua rama'a.
12 Uaa a futoaa ei hafelo'aa ro'ou
ma fai lomi a nonominia.”
13 Ei i ware ba “manufau” fi'ugaia, ina fape-
dugaa fei fama'a, fei fai lomi i bigipa'i; ma tamanu
na pedu ma watanai, ipowe pa'ai.

---

* **8:8: 8:8** Hefi'a ne'ia ba *fanunupa'aa ei tata ma warenaa a'a ei rama'a:*

9

Losui laloo fei Humuu mei Haidaa Poroporo Yeni Malagufu

1 Fei rawarawa fi'ugaia na pa'i warea ba batanai
fei mau losuia ma fei humuu mei Haidaa yeni
malagufu.
2 Rona bigi'aa hepalo humuu mei Haidaa poro-
poro. I lalona na pa'i guapalo lalomu. Laloo fei
rawarawa lalomu rona augaa fei ude'udee we'ai
ma fei tawaa fei faraa pidaua na apunai. Ma rona
roroinia ba Fawelei Apunaia.
3 I petoo fei rawarawa lalomu na pa'i rapirapi*
ma nenena na ude hepalodiai pusu'o lalomu rona
roroinia ba Fawelei Pa'aa Apunaia
4 ma i lalona na pa'i fei tawaa fei dufaa hagu
pa'afina gold mawe fei bao fei fi'ugaia. Fei hawaa
fei bao, gold. Fei bao, nofina fei baraa manna,
pa'afina gold ma fei o Aaron, fei na nusu mawe
guapaloei mugoo fi'ugaia.
5 I palalaa fei bao na pa'i laguei cherubim, laguei
fa'a'arewaa fei Haweraa mei Haidaa. Ei pau lagua
na fagiogioaa fei hawaa fei ponoponoo ei hafelo'a
i pafoo fei hawaa fei bao.† Ma'uaa abaa o fiware-
wareinaa ei manumanu ei e'eni.
6 Ena rona aufarawanidigaa minaa ei manu-
manu laloo fei humuu mei Haidaa, ei bauaniaa
humuu mei Haidaa, rona'aida wadu'ainaa fei
rawarawa lalomu ba ro'aa bigibigi.

---

* **9:3: 9:3** Fei Bu'u Apuna na ware ba faguapaloaa rapirapi ma'uaa lomi na ware ba hitani fei rawarawa rapirapi. † **9:5: 9:5** O, *fagiogioaa fei gutanaa faloloa'ia*

7 Ma'uaa uniaa mei pa'aa bauaniaa humuu mei
Haidaa i wadu'ainaa fei faguapaloaa lalomu ma
hepoa ua laloo heai igisimasi ma ranimai nei pa'i
namo, fei hia, i fani fana uaa ei hafelo'aa anaia
mawe hafelo'aa ei rama'a, ei rona bigi'uaia ma
lomi rona aida ba rona tata.
8 Wagii e'ei manumanu e'ei, fei Spiriti Apuna
na foiginia ba fei rapirapii Fawelei Pa'aa Apunaia
atawe gigi nabaa ana fi ude fei rawarawa humuu
mei Haidaa poroporo.
9 Fei manumanu fei, ale'ei hanunu a'a feni au
feni ba i fama'aia ba ei fana ma ei fo'afama'eiaa
ro'ou, lomi i fawanewanepa'aa ei marapuaa nara-
nara ei losuia.
10 Ei manumanu ei, manumanuu augu ale'ei
du'ua ma numa mawe ei mau fesufesu—ale'ei ei
auguu unuu ro'ou nopa'aloo fei au ei manufau
maumau.

Fei Namoo Christ

11 Ei i nomai Christ ale'ei mei pa'aa bauaniaa
humuu mei Haidaa wagii ei rawani'a manumanu
na udedii yeni,‡ ina wadu'ai'asi'aa a'a fei humuu
mei Haidaa poroporo, fei na fafa'arai ma na mua
laraa fei fama'a, abaa bigi'aa rama'a ma abaa
manumanuu famamaraia.
12 Lomi na wadu'ai fininaa namoo ei memee
mawe ei buduma'ao; ma'uaa ina wadu'ainaa
Fawelei Pa'aa Apunaia hepoa ua fininaa fei ana
namona. Ma wagii fei namona na pono'aa o'ou a'a
fei ponopono lomi i pedutoo.

‡ **9:11: 9:11** Hefi'a ne'ia mina ba *manumanu ba i nomai*

13 Fei namoo ei memee, ei wawane buduma'ao
mawe ei maduu ei pifine buduma'ao, rona tafug-
inaa pafoo ei rona loloa ale'ei fei mau losuu ro'ou
ba nei fafa'arai fei auguu unuu ro'ou.
14 Fa'ua ba ei manumanu ei, ana ina rawani,
ma'uaa fininaa fei Spiriti lomi i pedutoo, fei
namoo Christ, mei lomi hepalo hafelo'ana, mei
na fanaa anaia a'a mei Haidaa, fei namona na
ona'onaidiai ma i fafafa'arainaa ei naranaraa o'ou
a'a ei mau bigi'a,§ ei i noduginaa o'ou ma'ea ba
o'aa bigi'aa ei bigi'aa mei Haidaa, mei fi oalao!

15 Si'ei ba ina ma'edii ale'ei ponopono ba
ronei ala a'a ei hafelo'a, ei rona bigi'ia laloo fei
rawarawa fi'ugaia, Christ, hia mei fawanewaneaa
watola wagii fei manufau fi'ugaia ba ei rafeiana,
ronei tonaa fei fa'unaia, fei lomi i pedutoo ba
wagii fei ma'eana i pono'alaraa ei rama'a a'a ei
hafelo'a rona bigi'ia wagii fei rawarawa fi'ugaia.

16 Fei ne'iaa hemea ba i fi'alagibata ei manu-
manuna nabaa i ma'e,* oneido'o aida ba inapa'aa
ma'e, te, owe alaginaa ei manumanuna,
17 uaa fei ne'ia na pa'i hanuna nabaa ina ma'e;
lomi ba o neneraa fei ne'iana nabaa ana fi guta.
18 Sifei fei pa'afina ba fei rawarawa fi'ugaia,
lomi hanuna nabaa lomi namo.
19 Moses, ei i warefanaa ei rama'a minaa ei ne'ia
laloo fei law, ina tonaa fei namoo ei buduma'ao
fininaa ranu, fei roa lawalawa mawe ei raraa
haihai hyssop ma tafuginaa pafoo fei holobenaa
mawe minaa ei rama'a.

---

§ **9:14: 9:14** O, *o'ou a'a ei maumau lomi hanuna* * **9:16: 9:16** Fei warea Greek a'a feni ne'ia ana hanuna ba *fi'ugaia*; v. 17 anaa.

20 Ina ware, “Sifeni feni namo wagii fei fi'ugaia,
fei mei Haidaa na ware ba hamonei nenegia.”
21 Ana ale'ei, ina tafuginaa fei namo i laloo
fei humuu mei Haidaa poroporo mawe minaa ei
manumanu lalona wagii fei mau losuu ro'ou.
22 Ma ana pa'aa fa'ua ba fei law na ware ba
minaa ei manumanu, ronei fafa'arainaa namo ma
nabaa lomi namo, ana lomi ba i futo ei hafelo'a.
23 Si'ei, hepalo baua manumanu ba ronei
fafa'arainaa namo ei manumanu yeni malagufu,
ma'uaa a'a ei pa'aa manumanu pafea, inei pa'i
namo i muainaa e'ei.
24 Uaa Christ, lomi na wadu'ainaa fei hu-
muu mei Haidaa poroporo, fei bigi'aa rama'a.
Fei, hanunuu fei pa'aa fa'ua. Hamatee hia na
wadu'ainaa ana fei gufu pafea ma umuinaa o'ou
inamoaa mei Haidaa.
25 Ana abaa ina wadu'ainaa fei gufu pafea
ba i fanidinaa anaia ale'ei fei maumau mei
pa'aa bauaniaa humuu mei Haidaa, mei na'aida
wadu'ainaa Fawelei Pa'aa Apunaia hepapalo igisi-
masi fininaa fei namo, fei abaa namona.
26 Nabaa ale'ei, hanuna ba Christ nei tonaa
fi'ina watauda au wagii fei mamaraiamii feni ano
nopa'amii e'eni. Ma'uaa e'eni ina famaua hepoa
ua laloo eni a'apoo arewaa ba i fapedugaa ei
hafelo'a, uaa ina rawa'a'afainaa anaia.
27 Ei rama'a, ronei ma'e hepoa ua ma nenee fei,
ronei tonaa dududuaa ro'ou
28 ma ana ale'ei, Christ na rawa'a'afainaa anaia
hepoa ua ba i fapedugaa ei hafelo'aa watauda
rama'a; ma iwe hadiwe'imai ma fei faguapoaa
noramiana, a'a ba i harenaa ei hafelo'a, ma'uaa ba
imii fanaa fei tela'ana a'a ei rona oma'aia.

10

Fei Hepoa ua Ma'eaa Christ na Hawiaa Minaa ei Rama'a

1 Fei law ale'ei haduoo ei rawani'a manumanu
ba ro nomai—abaa ale'ei pa'aa manumanu. Si'ei
ba ale'ei, ei fo'ama'ea, ei rona'aida bigi'ia hepapalo
igisimasi, lomi na hawia ba i fafafa'arainaa ei rona
nofarafi'imai ba ro'aa losui.
2 Nabaa na hawiaa ei fo'afama'ea ei, lomi ba ro'u
bigi'uaia. Uaa nabaa na hawia ba i fafafa'arainaa
ei losuia a'a ei hafelo'aa ro'ou, hepalo fo'afama'ea
ua na hawidigia ma lomidiai ba ro'aa nanamuinia
ba rona hafelo.
3 Ma'uaa hepapalo igisimasi, ei fo'afama'ea ei,
na'aida fanonominaa o'ou ba ona hafelo,
4 uaa ei namoo buduma'ao ma memee, pa'aa
lomi ba iwe fapedupa'aa ei hafelo'a.
5 Si'ei, i nomai Christ a'a feni ano, na ware:
"Lomi ona nunuminaa ei fo'afama'ea ma ei fana,
ma'uaa ona fanau feni hudi unu ba unei
rawa'a'afainia;
6 lomi ona ni'eni'e
a'a ei fana rona gu'a
ma ei fana ba i fapedugaa ei hafelo'a.
7 Ma una ware, 'Yau meni—ina pa'i u'ugau a'a fei
ne'ia—
fei pa'afii fei noramiau ba a bigi'aa ei nunumi-
amu, mena Haidaa.' "
8 Fama'a ina ware ba, "Lomi ona nunuminaa ei
fo'afama'ea ma ei fana, ei rona gu'a ma ei fana ba
i fapedugaa ei hafelo'a. Ma lomi ona ni'eni'e a'a
e'ei" (fa'ua ba fei law na ware ba ronei bigi'ia).
9 Ma hinene ina ware, "Yau, meni; ei a no-
mai ba a bigi'aa ei nunumiamu, mena Haidaa."

Ina au'u'uginaa fei rawarawa ba i fa'asi'anaa fei
faguapaloana.
10 Ma a'a fei nunumiana, minaa o'ou na fafa'arai
a'a fei fo'afama'eaa fei hudi unuu Jesus Christ—ma
hepoa ua na hawiaa minaa ei rama'a.

11 Hepapalo arewaa hememea ei pa'aa bauaniaa humuu mei Haidaa, na ufalarai ma bigi'aa fei bigi'ana a'a fei losuia; ina'aida bigi'aa ana minaa fei fo'afama'ea ranimai, fei ba pa'aa lomi i fapedugaa ei hafelo'a.
12 Ma'uaa meni bauaniaa humuu mei Haidaa
meni, na rawa'a'afainaa anaia—hepoa ua na
hawia ba i fapedugaa ei hafelo'a ranimai ranimai.
Ei i bigi'aa fei, inawe guta pepei ma'au mei Haidaa.
13 A'a fei au fei ma nolao, ifi oma'aa fei arewaa
ba ei bidibidii ununa, rowe oanaa labenaa pinena,
14 hamatee, a'a hepalo ua fama'eaa ro'ou hia, ina
bigi'ia ba ranimai ranimai ronawe fafa'arai, ei na
fafafa'arainaa ro'ou.
15 Fei Spiriti Apuna, ana na warefa'aiaa o'ou fei
manumanu fei. Fei rawarawa wareana ale'ei:
16 "Mei Fasu na ware ba, nenee fei au fei,
a bigi'aa feni fi'ugaia feni a'a ro'ou.

A augaa ei law una pa'i laloo iaa ro'ou,
ma ne'inia laloo naranaraa ro'ou."
17 Ma ana ina ware ba:
"Ei hafelo'aa ro'ou mawe ei barafeaa ro'ou fei law,
lomi a fai nonomidinia."
18 Ma si'ei ba ina futoaa e'ei, lomi pa'afina ba i
pa'idiai fo'afama'ea ba ponoponoo hafelo'a.

Ufawe'i

19 Ena lofuu, o'ouna pa'i laugu'aa o'ou ba
o'aa wadu'ainaa Fawelei Pa'aa Apunaia wagii fei
namoo Jesus.
20 Ma wagii fei manufau rawani'a tala na pa'i
harenua, fei na gigi a'a fei rapirapi, ana fei hudi
ununa.
21 Si'ei ba ona pa'i hemea bauaniaa humuu mei
Haidaa, hemea na ona'onai, i oma'aa fei humuu
mei Haidaa.
22 Ma si'ei ba ei manumanu ei napa'aa fa'uai,
onei nofarafi'ilao a'a mei Haidaa fininaa fei pa'aa
laloo iaa o'ou wagii fei laugu'aa fei narafawe'ia
ba laloo iaa o'ou na fafa'arai wagii ei marapuaa
naranaraa o'ou ma ana ale'ei ba ei unuu o'ou na
nunudii a'a fei malewaa ranu, fei lomi na loloa.
23 Onei panarofawe'inaa fei o'onaia unu, fei ona
ware ba ona pa'i, uaa mei i fa'unai, ipa'aa bigi'ia.
24 Ma narama'aia batanai ona fa'asi'anaa nara-
naraa hememea o'ou ba o'aa bigi'aa fei mau hagua
mawe ei rawani'a bigi'a.
25 Onei'aa fapedugaa fei mau gutafipuiaa o'ou,
ale'ei mau bigi'aa hefi'a, ma'uaa farefurefuaa
unuu hememea o'ou—ma fa'apoidinalao ena ona
fanunuaa fei Arewaa ba fi nomai.
26 Nabaa omina'u bigi'uaialoo ei hafelo'a nene
tonaa o'ou fei apa'aa fei fa'uaia, lomi na pa'i fei
namoo ponoponoo hafelo'a a'a o'odu,
27 ma'uaa uniaa fei ba onei fatano'unaa walai
o'ou wagina, fei dududua mawe fei nalenaleaa
hafi, fei ba i gu'apedugaa ei na bidibidi unuu ro'ou
a'a mei Haidaa.
28 Hini na barafeaa fei law Moses, nabaa helagui
o o'odui na fanunuaa fei barafea fei, lomi ro'aa
faloloa'inia; ro fo'afama'e'uaia.

29 Nabaa ale'ei, po'o batanaidiai tonana fa-
gianana mei i hapuninaa mei Na'uu mei Haidaa
ma lomi na fahonuaa fei namoo fei fi'ugaia, fei
na papaditainia. Mei rama'a ale'ei, ana na ware-
fafeloaa fei Spiritii fei rawani'aa mei Haidaa.
30 Uaa ona apa'aa mei na ware ba, “Manu-
manuu fanaa fagianaa a'a ei rama'a hafelo; awe
fawanewaneia,” ma hepalodiai ba, “Mei Fasu i
dududuaa ei rama'aa gufuna.”
31 Pa'aa famama'au naba o tonaa fei dududuaa
mei Haidaa, mei fi oalao.
32 Narahadiwe'idinaa ei arewaa, ei hamodo'o
tonaa fei we'ai, ei hamo'aa ufawe'i fininaa baua
fi'ia i ma'aa fei haperaraia.
33 Hefarani rona warefafeloaa hamu'ou ma
haperararaiaa hamu'ou i pudaa rama'a; hefarani-
diai hamona ufipui a'a hefi'adiai rona tonaa fei.
34 Hamona faloloa'ihugiaa ei bobo'aia ma ni'e
ua ei ro'aa tonaa manumanuu hamu'ou, uaa ha-
mona aida ba hamona pa'i hefi'adiai manumanu
na mua laraa e'ei ma lomi i pedutoo.
35 Si'ei, apuna fa'asisiaa naranaraa hamu'ou;
uaa i bauanai fei rawani'a pono'a hamopowe to-
nia.
36 Hamonei ufawe'i, uaa ena hamona bigi'aa
fei nunumiaa mei Haidaa, hamowe tonaa fei
fa'unaiana.
37 Lomi i madii ma,
“Mei ba i nomai, iwe nomai, a'a ba i famamadii.
38 Ma'uaa ei wanewane rama'aa gufuu,* ro'aa
oa fininaa fei narafawe'ia.
Ma nabaa nemea i fa'asisi,

* **10:38: 10:38** Hepalo ne'ia mina ba *Ma'uaa ei wanewanea*

lomi a ni'eni'e a'ana."
39 Ma'uaa abaa o'ou a'a ei rona fa'asisi ma tonaa fei
fagianaa, uaa o'ou a'a ei narafawe'ia, ei rona tela.

11

Wagii fei Narafawe'ia

1 Fei narafawe'ia sifei ba onapa'aa aida ba fei
o'onaia unuu o'ou ba o pa'i, opa'aa pa'i ma on-
apa'aa aidadii ba tamanu lomi ona fanunupa'ia,
inapa'aa fa'uai.
2 A'a fei, mei Haidaa na ni'eni'e a'a ei rama'aa
mina.
3 A'a fei narafawe'ia, ona aida ba minaa ei
manumanu haroo pafea mamaraiamii ro'ou
a'a fei wareaa mei Haidaa ma tamanu ona
fanunuia e'eni, famamarana a'a tamanu lomi
ona fanunupa'ia.
4 A'a fei narafawe'ia, Abel na fanaa mei Haidaa
hefaa rawani'aa fanana laraa fei fanaa Cain. A'a
fei narafawe'ia, hia hemea wanewanea rama'a ei
i ware mei Haidaa ba fei fanana na rawani. Ma
fa'ua ba ina ma'edii, ma'uaa a'a fei narafawe'ia,
ana ifi wareware e'eni.
5 A'a fei narafawe'ia, mei Haidaa na nodugaa
Enoch di'ininaa yeni ma lomi ina ma'e; lomi rona
labagipa'ia, uaa ei itawe dugia, mei Haidaa na
tenia ba hia rawani'a rama'a.
6 Ma nabaa lomi fei narafawe'ia, pa'aa lomi ba i
ni'eni'e mei Haidaa, uaa hini ba i nomai a'ana, inei
aida ba mei Haidaa fi oa ma ba ana ifi farawani-
naa ei ro'amina lalabaginia.
7 A'a fei narafawe'ia, Noah, ei i guainaa fei
warefa'aia wagii ei manumanu ataa nomai
ma atawe fanunu ba tamanu, ina ma'auaa

fei warefa'aia ale'ei manumanu apuna ma na
faduaa fei baua wa ba ro'aa tela ei maroana. A'a
fei narafawe'iana, ina warenaa umuna ba na
hafelo feni ano ma na tonaa fei wanewanea, fei i
nofininamii fei narafawe'ia.
8 A'a fei narafawe'ia, Abraham, ei i tonaa fei
warea ba inei dinaa a'a fei gufu, fei nene nawe
tonia ba manu-manuna, ina neneraa fei warea ma
na dii, ma'uaa lomi na aida ba i dinaia.
9 A'a fei narafawe'ia, ina fa'u humuna i malalaa
fei fa'unaia gufu ale'ei hemea rama'a abaa gufuna
yei; ina ma'igu laloo ei pale poroporo ana ale'ei
Isaac ma Jacob, laguei ana ale'ei hia a'a fei fa'unaia
fei.
10 Uaa ifi lalabaginaa fei gufu na pa'i
fasu'ufufugoina, fei pagipagia ma faduaa mei
Haidaa.
11 A'a fei narafawe'ia, Abraham, hia napa'aa bau
ma Sarah, hia pa'abeu, ma'uaa inawe oanaa ama
uaa ina* nara ba na fa'uai mei i fa'unai a'ana.
12 Ma si'ei, a'a mei hemea ua rama'a, mei ale'ei
ba na ma'edii, namina watauda ei paina ale'ei
ei pi'u pafea ma ale'ei piyee didipisii, ei lomi o
wareipa'ia.
13 Minaa ei rama'a ei, ana roifi guta a'a fei
narafawe'ia ei ro'aa ma'e; lomi rona tonaa ei
manumanu wagii fei fa'unaia; rona hafo'uaiamai
rauaa ma rona nunuminia, ma'uaa na raua. Ma
rona aida ba ro'ou, rama'aa hepapa gufu ma abaa
pa'aa rama'aa feni ano.
14 Fei mau naranara ale'ei, na unia ba ei rama'a
ei, roifi lalabaginaa hepalo pa'aa gufuu ro'ou.

---

* **11:11: 11:11** O, *A'a fei narafawe'ia Sarah, mei na sisiginaa raudei, ana ina hawia ba i wanini uaa ina*

15 Nabaa fei naranaraa ro'ou ana fi ude a'a fei
gufu rona di'ininia, na hawia ba ro'aa hadiwe'ai.
16 Ma'uaa rona nunuminaa hepalo gufu, fei gufu
pafea, fei na rawani laraa fei. Si'ei, mei Haidaa
lomi na mamafa ba hia Haidaniaa ro'ou, uaa ina
pagidigaa hepalo gufuu ro'ou.

17 A'a fei narafawe'ia, Abraham, mei i tonaa fei
fa'unaia, mei ba ana i fo'afama'eaa mei hemea ua
na'una, na fanaa Isaac ale'ei fana ei i mania mei
Haidaa,
18 ma'uaa mei Haidaa na warefanidigia ba "Ei
paimu,† rowe nomai uaa Isaac."
19 Abraham na nara ale'ei ba mei Haidaa na
pa'i faufau ba i fa'asi'anaa ei ma'ea ma fei ba
ina to hadiwe'inaa Isaac, ale'ei hanunu ba ina
hadiwe'imai a'a fei ma'ea.

20 A'a fei narafawe'ia, Isaac na haweginaa Jacob
ma Esau a'a tamanu itawe nomai a'a lagua.

21 A'a fei narafawe'ia, Jacob, ei ba i ma'e, ina
haweginaa hememea na'uu Joseph ma na losui ei
ifi faduge a'a fei ona.

22 A'a fei narafawe'ia, Joseph, ei i rarafi'i fei
auna, na u'ugaa fei wala'anaa ei Israel yei Egypt
ma na warenaa a'a ei maroana ba ronei bigi'aa
tamanu a'a ei guina.

23 A'a fei narafawe'ia, mei ama ma inaa Moses,
laguna opa'ainia ale'ei oduai puda nenee fei
waniniana uaa laguna fanunu'apa'ia ba hia, abaa
baduu ua ma lomi laguna ma'auaa fei wareaa mei
hapara.

---

† **11:18: 11:18** Warea Greek ba *fuamu*

24 A'a fei narafawe'ia, Moses, ei i gipedii, lomi na
nunumiai ba ro ware ba hia waniniaa mei na'uu
Pharaoh.
25 Ina nunuminia ba i tonaa panirarataia a'a ei
rama'aa gufuu mei Haidaa laraa fei ba i tonaa ei
ro'oo ei hafelo'a, ei i pedu batafa ua.
26 Ina nara ba fei gutafafeloana uaa Christ,
na awatadiai laraa ei watauda rawani'a
manumanuu Egypt, uaa ifi guta'oma'a'uaiaa fei
pono'ana, fei i nomai hinene.
27 A'a fei narafawe'ia, ina di'ininaa Egypt ma
lomi na ma'au a'a fei sibaa mei hapara; ina
ufawe'i, uaa ina fanunupa'aa mei na tapu a'a ei
rama'a.
28 A'a fei narafawe'ia, ina bigi'aa fei Talai Falogia
ma fei tafugaa fei namo ba mei ba i fama'eaa ei
uma'ua, lomi ba i fama'eaa ei uma'ua na'uu ei
Israel.
29 A'a fei narafawe'ia, ei rama'a, rona talai'ailao
laloo fei Roa Agi‡ ale'ei malagufu ma ei Egypt ba
ana ro'aa bigi'ia, ma'uaa rona wawau'uma'e.
30 A'a fei narafawe'ia, ei nonoo Jericho na pasi
nenee fei ro'aa talaifaweloinia laloo oloromeai
arewaa.
31 A'a fei narafawe'ia, Rahab, mei pifinee tala,
si'ei ba ina taufagutanaa ei fareref aia, lomi na
ma'efipui a'a ei barafea.§
32 Ma tamanudiai ba a u'ugia? Lomi na pa'i
au ba a u'ugaa Gideon, Barak, Samson, Jephthah,
David, Samuel mawe ei mamama'a.
33 A'a fei narafawe'iaa ro'ou, rona muainaa ei
fifo'aia a'a ei hapara, fawanewaneaa ei pidawaiaa

‡ **11:29: 11:29** O, *fei Agii Sipawa narafawe'ia*

§ **11:31: 11:31** O, *ei abaa*

gufu ma tonaa ei fa'unaia; rona totominaa poaa ei
lion,
34 pereaa fei nalenaleaa fei hafi ma tela a'a fei
wadu; ei rafileleaa ro'ou na filoginaa faufaua; ma
oanaa faufaua a'a ei fifo'aia ma teteaa ei fo'aa ei
gufuu raua.
35 Ei pifine, rona tohadiwe'inaa ei ma'eaa ro'ou,
uaa rona asi'adiai. Hefi'adiai, rona nanamuinaa
fei haperaraia ma rona ofasi'ia ba lomi ro'aa
ala uaa rona nunuminia ba ineipa'aa rawani fei
asi'anaa ro'ou.
36 Hefi'a, rona tonaa hararasia ma babu ma
hefi'adiai rona faugaa ro'ou ma aunaa humuu
bobo'aia.
37 Rona nafanaa ro'ou mugoo;* rona walainaa
ro'ou; rona fo'afama'enaa ro'ou wadu. Rona tata-
lai hawainaa ro'ou hudii sipsipi ma hudii memee
ma lomi rona pa'i manumanu ma rona tonaa
haperaraia ma panirarataia.
38 Fei maumau ro'ou namina mua laraa fei mau-
mau feni ano. Rona tatalai fawelei lomi haihai o
guana ma fawelei na pa'i maugeni ma i laloo ei
walefoaa ei na'a ma ei walefoaa malagufu.
39 Minaa ro'ou, rona fani'eni'eaa mei Haidaa a'a
ei narafawe'iaa ro'ou, ma'uaa lomi hemea ro'ou
na tonaa tamanu ina fa'unainia.
40 Mei Haidaa na pagidigaa hepalo rawani'a
manumanuu o'ou ma hinene, ena rona oafipui a'a
o'ou, ropowe ale'ei nunumiaa mei Haidaa.

12

Mei Haidaa na Sualaparaa ei Na'una

---

* **11:37: 11:37** Hefi'a ne'ia mina ba *nafanaa ro'ou mugoo; rona oa a'a fei manimania*

1 Si'ei ba na pa'i watauda rona fama'adigaa o'ou
fei maumau fei, rawa'a'afainaa minaa ei manu-
manu na fatautauaa o'ou mawe ei hafelo'a, ei
na fa'alabe'aa o'ou, uaa onei ponifawe'i a'a fei
fiwaleia na ude ma'aa o'ou.
2 Onei fanunu'uanaa a'a Jesus, mei fafasui ma
fapedupeduu fei narafawe'iaa o'ou. Uaa a'a fei
ni'eni'ea i ma'ana, ina apitainaa fei fi'iaa fei
hawafolo ma lomi na naranara watauda a'a fei
famamafaa ro'ou hia a'a fei hawafolo ma nawe
guta i pepei ma'au fei gutanaa mei hapara, mei
Haidaa.
3 Hamonei narama'aiaa mei na apitainaa fei
fadugeaa ei rama'aa hafelo ba hamonei'aa tarere
ma fa'asisi.

4 A'a ei ote'oteiaa hamu'ou wagii ei hafelo'a,
hamotawe fadugepa'aa fei ba i wigii namoo
hamu'ou.
5 Ma ana hamona madi'inaa fei warea
fa'unuwenuwea, fei i ware ba hamu'ou, na'u:

"Mena na'uu, apuna nara ba fei sualaparaa mei
Fasu abaa baua manumanu,
ma apuna fa'asisiaa fei naranaramu ei na
sualapagio,

6 uaa mei Fasu, i sualaparaa ei na haguaa ro'ou,
ma fanima'aiaa minaa ei taweana ba na'una."

7 Ei waiwaiaa manumanu, hamonei tonia ale'ei
sualapara. Mei Haidaa na bigi'ia ale'ei, uaa
hamu'ou, na'una. Haa, hini lomi i sualapagia mei
amana?
8 Ma nabaa lomi hamo'aa tonaa fei sualapara
(ma minaa ei, rona tonaa fei sualapara), hanuna
ba hamu'ou ama lomi ma abaa pa'aa na'u.

9 Ma ana, minaa o'ou, ona pa'i amaa o'ou ma ei
amaa o'ou, rama'a ua. Rona sualaparaa o'ou ma
ona ma'auaa ro'ou a'a fei. Si'ei, inei bauanadiai fei
ma'auaa o'ou a'a mei Amaa ei spiritii o'ou ba o'aa
gutafarawani!
10 A'a fei apa'aa ei amaa o'ou, ale'ei ba tamanu
ina rawani, rona sualaparaa o'ou ei oi guta a'a
ro'ou; ma'uaa mei Haidaa na sualaparaa o'ou ba
fararawani o'ou ba onei oafipui a'a fei apunaiana.
11 Lomi hefaa sualapara ona nara ba na rawani
ei oi tonia, ma'uaa ale'ei fi'ia. Ma'uaa hinene,
ei rona tofarawaninia, ro'aa hufu'aa fuaa fei
wanewanea ma gutafarawania.
12 Si'ei, hamonei fawe'iaa ei rafileleaa pani ma
du'uu hamu'ou.
13 “Papafarawaninaa ei talaa pinee hamu'ou,”
ba ei afetoo, lomi ro'aa afetodiai, ma'uaa ro'aa
talaipa'i.

Fei Warefa'aia ba Onei'aa Fadugeaa mei Haidaa

14 Onei bigifawe'i ba o gutafarawani ua a'a mi-
naa ei rama'a ma fafafa'arai; lomi nemea ba i ma'a
mei Fasu nabaa lomi ina fafa'arai.
15 Oma'aa hamu'ou ba nemea nei'aa rapuaa fei
rawani'aa mei Haidaa ma nei'aa nusu bauanai fei
para'aa wara ba i fa'asi'anaa fisibaia ma fafeloaa
watauda.
16 Oma'aa hamu'ou ba lomi nemea i bigi'aa fei
fitatafipa'aia ma hamonei'aa ale'ei Esau, mei lomi
na ma'auaa mei Haidaa ma fei ba i tonia a'a
amana uaa hia uma'ua na'u wawane, ina alo'uaia
a'a hepalo ua du'ua.
17 Hamona aidadii ba nenee fei, ei ba i tonaa fei
hawegia, lomi na ugainia amana. Fa'ua ba na pasi

ranu pudana ei ba i tonaa fei hawegia, ma'uaa
lomi na filogipa'aa fei naranarana.
18 Lomi hamona nomai a'a hepalo maugeni ba
hamo'aa idoia, hepalo ina pa'i hafi, o a'a fei roro-
maa ma fei na fawawa'au, o fei baua lalarena;
19 lomi hamona nomai a'a fei inaiaa fei maniwa,
o a'a fei lao, fei rona guainia ma ronamina ai'i'igai
ba inei'aa waredinaa hepalo warea a'a ro'ou,
20 uaa lomi ro'aa harepa'aa fei rarabaa
warea ba, “Nabaa ana hefaa manulelele
na no'ido'uaialoo fei maugeni, hamonei
nafafama'eia.”
21 Hefei fanunuana, namina famama'au
ma si'ei, na ware Moses ba, “Unamina
ma'aufunurere!”
22 Ma'uaa hamona nodigimai i Maugeni Zion, fei
Jerusalem i pafea, fei gufuu mei Haidaa, mei fi
oalao. Hamona nobapa'amii pufaba'aba'a alo'alo,
ei roifi ni'eni'efipui,
23 dinamii a'a fei losuu ei uma'ua, ei na panadii
haraa ro'ou i pafea. Hamona nodigimai a'a mei
Haidaa, mei fadududuaa minaa ei rama'a, a'a ei
spiritii ei rona wanewane, ei rona fafa'araidii,
24 bapa'amii Jesus, mei fawanewaneaa watola,
mei na bigi'aa fei manufau fi'ugaia ma hamona
nopa'amii fei ugu'uguaa namo, fei na mua laraa
fei namoo Abel.
25 Oma'aa hamu'ou ba hamonei'aa barafeaa mei
fi ware. Nabaa fa'ua ba lomi ro'aa tela ei ro
barafeaa mei na warefa'aiaa ro'ou yeni malagufu,
batanai ba o'aa tela nabaa ona barafeaa wareaa
mei i guta pafea?
26 Fei au fei, fei laona na nueinaa feni malagufu,
ma'uaa e'eni ina fa'unai ba, “Hepoadiai a farereaa

feni malagufu, ma'uaa a'a ba feni malagufu ua,
hamatee fei haroo pafea anaa.”
27 Fei hanuu fei warea “Hepoadiai” sifei ba i
ha'esiminaa ei na tatawei—ei famamarana ma ei
lomi na tataweipa'i, i ude.
28 Si'ei ba oi tonaa hepalo ale'ei gufuu hapara, fei
lomi i tataweipa'i, onei ware ‘ta’ ma si'ei, losuinaa
mei Haidaa ale'ei nunumiana fininaa ma'aua ma
honua,
29 uaa, “mei Haidaniaa o'ou, hia fei hafi
masianaa lomi.”

13

Ei Fapopo'ii ei Warefa'aia

1 Fihaguinaa hememea hamu'ou ale'ei filofui.
2 Hamonei'aa madi'ininaa fei mau fagutanaa ei
gufu raua, uaa a'a fei bigi'a ale'ei, hefi'a rama'a,
lomi rona aida ba rona fagutanaa ei alo'alo.
3 Naranaraiaa ei rona guta i humuu bobo'ai
ale'ei ba ana hamu'ou bobo'aia mawe ei rona
fafeloaa ro'ou hefi'a ana ale'ei ba hamona tonaa
fi'iaa ro'ou.
4 Minaa ei rama'a nei fararabaiaa fei lalaia ma
fei tawaa lalaia nei fafa'arai, uaa mei Haidaa i
dududuaa mei fiharoharoipa'aia mawe minaa ei
fitatafipa'aia.
5 Hamonei'aa haguaa fei mugoo po'i ma ha-
monei oafawawanene ua a'a tamanu hamona
pa'i, uaa mei Haidaa na ware:
“Fai lo'e a di'ininio;
fai lo'e a fapedu a'amu.”
6 Si'ei, o'aa warefa'agu ua ba,
“Mei Fasu, hia hadumau; lomi a mama'au.
Ro'aa fetanainau ei rama'a?”

7 Naraiaa ei bauaniaa hamu'ou, ei rona wareaa
fei wareaa mei Haidaa a'a hamu'ou. Narama'aiaa
fei mau gutanaa ro'ou ma neneraa ei narafawe'iaa
ro'ou.
8 Jesus Christ, ana mei na oa minoa, wagieni ma
ranimai ranimai.

9 Apuna minaa atete a'a watauda ei mau feroia
na u'ugai. Ina rawani ba i fawe'iaa laloo iaa o'ou
fei rawani'aa mei Haidaa ma abaa ei du'ua hama-
mani, ei lomi i hadumaa ei rama'a rona hanaia.
10 Ona pa'i hepalo tawahafi na apunai ba ei
rama'a rona bigi laloo fei humuu mei Haidaa
poroporo mina, lomi ba rowe hanaiaa fei i ude
wagina.

11 Mei pa'aa bauaniaa humuu mei Haidaa
na'aida tabeaa ei namoo manulelele ale'ei pono-
ponoo ei hafelo'a ma wadu'ainaa Fawelei Pa'aa
Apunaia, ma'uaa ei hudi unuu ro'ou, rona fagu'aia
auguu fei gufu.
12 Ma ana ale'ei, Jesus na tonaa fi'ina auguu
fei poaa fanefanee fei gufu ba i fafafa'arainaa ei
rama'a a'a fei namona.
13 Si'ei, o'aa dinaa a'ana i auguu fei gufu fininaa
fei mamafaa ina harenia.
14 Uaa yeni, lomi ona pa'i hefaa gufu i udelao,
ma'uaa oifi lalabaginaa hefaa gufu fei ba iwe no-
mai.

15 Si'ei, a'a Jesus, onei'u fanaa fei fanaa o'ou
a'a mei Haidaa, fei fana ba o uduginia—hapee
haba'umuu o'ou, fei harana.
16 Ma apuna madi'inaa fei rawani'a maumau
ma fifaniaa manumanu a'a ei rama'a, uaa a'a fei
maumau fei, mei Haidaa na ni'eni'e.

17 Guainaa wareaa ei bauaniaa hamu'ou ma
fafefenaa fei utonaa ro'ou fei forafora. Ro'ei
oma'aa hamu'ou ma rowe tonaa dududuaa ro'ou
wagina. Guainaa wareaa ro'ou ba fei bigi'a i
fani'eni'eaa ro'ou ma abaa i fa'awatainaa ro'ou ma
nabaa lomi, lomi i farawaninaa hamu'ou.
18 Lafulafunaa hai'ou. Hai'ounapa'aa apa'ia ba
na rawani ua ei naranaraa hai'ou ma nunumiaa
hai'ou ba minaa ei mau tatalaiaa hai'ou neimina
rawani ua.
19 Sifeni, hepalo baua i'igaiau ba hamonei la-
fulafu ba unei'aa madii ma a hadiwe'imai a'a
hamu'odu.
20 Nunumiau ba mei Haidaniaa fei gutafarawa-
nia, mei a'a fei namoo fei fi'ugaia lomi i pedutoo,
mei na fa'asi'anaa mei Fasuu o'ou, Jesus, a'a fei
ma'ea, mei Rawani'a Oma'ama'aa ei Sipsipi, inei
21 fani waduu panii hamu'ou minaa ei rawani'a
manumanu ba hamonei bigi'aa ei nunumiana ma
ba a'a Jesus Christ i biginaa o'ou tamanu i fani'eia.
Ma onei uduginaa Christ ranimai ranimai. Amen.
22 Fa'ua ba lomi namina malaa feni ne'iau,
ma'uaa ena lofuu, nunumiau ba hamonei
guaito'uaiaa eni warea aweia una fanaa hamu'ou.
23 Nunumiau ba hamonei aida ba mei lofuu o'ou
Timothy nawe ala. Nabaa i nobatafanamii a'au,
haigu'aa fai norawaua wi ma'a hamu'ou.
24 Famafufuoinaa minaa ei bauaniaa hamu'ou
mawe minaa ei apunaia. Ei na'uu Italy, rona
aloawii ei famafufuoiaa ro'ou a'a hamu'ou.
25 Fei rawani'aa mei Haidaa i oa pafoo hamu'ou.

Wuvulu Manufau Fi'ugaia
The New Testament in the Wuvalu-Aua Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Wuvalu-Aua long Niugini

copyright © 2004 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Wuvalu-Aua

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-11-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
fa91fc57-dbb6-5be2-bed0-2ae5e341066c